

Anayasa'nın 24. ve 41. Maddelerine İlişkin

DEĞİŞİKLİK ÖNERİSİ

İZLEME RAPORU -2023-

Anayasa'nın 24. ve 41. Maddelerine İlişkin

DEĞİŞİKLİK ÖNERİSİ

İZLEME RAPORU -2023-

Yayınlayan:

Pembe Hayat LGBTİ+ Dayanışma Derneği

Hazırlayan Uzmanlar:

Av. Evrim Demirtaş - PH Hukuk Danışmanı

Tuveyç Timur - PH Medya Koordinatörü

www.pembehayat.org
medya@pembehayat.org

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	5
MEVCUT DURUM	6
Nefret Söyleminden Önce Türkiye Ceza Hukukunda Nefret Suçlarının Yeri	6
Nefret Suçu, Söylemi, İfade Özgürlüğü, Ayrımcı Söylem ve Uluslararası Normlar	7
YÖNTEM	10
Nefret söylemini belirlemek için üç ana kritere odaklanılmıştır:	10
Nefret Söylemi Nedir ?	11
İfade Özgürlüğü Hakkının Sınırlandırılması Bağlamında Nefret Söylemi	11
İZLEME BULGULARI	13
Medya İzleme Bulguları	13
Doğrudan Nefret Söylemi ve Ayrımcılık İçeren Haber Başlıkları	14
Anayasa Komisyon Tutanakları İzleme Bulguları	16
Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 24. madde Nedir?	16
Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 41. Madde Nedir?	16
BULGULAR	17
SONUÇ	22

**PEMBE
HAYATI**

GİRİŞ

LGBTİ+'lar, insan hakları ve eşitlik mücadelesinde önemli bir role sahip olan bir topluluktur. Ne var ki, hala birçok ülkede ayrımcılığa, şiddete ve dışlanmaya maruz kalmaktadırlar. Türkiye'de de LGBTİ+ hakları, toplumun farklı kesimleri arasında hassas bir konudur ve medyanın bu konudaki etkisi büyüktür.

Türkiye'de TBMM komisyonundan geçen Anayasanın 24. ve 41. maddelerinde değişiklik teklifine ilişkin yasa önerisi, toplumun birçok kesimini ilgilendiren ve tartışmalara yol açan bir konu olmuş; bu süreçte bazı medya organlarının LGBTİ+'lara karşı nefret söylemlerini yaygınlaştırdığı gözlemlenmiştir.

Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelinde ayrımcılık doğurabilecek bir anayasa değişikliği teklif tasarısı 9 Aralık 2022 tarihinde Adalet ve Kalkınma Partisi'nin, "başörtüsüne anayasal güvence ve ailenin korunması" gerekçesiyle Milliyetçi Hareket Partisi, Büyük Birlik Partisi ile birlikte 336 milletvekili imzasıyla TBMM Başkanlığı'na sunuldu. 19 ve 24 Ocak tarihleri arasında Anayasa Komisyonu'nda görüşüldü.

Bu izleme raporu, Türkiye'deki anayasa değişikliği teklifi sürecinde LGBTİ+'lara yönelik medyada çıkan nefret söylemlerini inceleyerek, kamuoyunu bilgilendirmeyi, farkındalık yaratmayı ve ilgili kurum ve kuruluşlara bilgi sağlamayı amaçlamaktadır. Dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi Türkiye'de de siyasilerin dili ayrımcı ve nefret söylemlerinden uzak değildir. Bu çalışma kapsamında 19 ve 24 Ocak 2023 tarihlerinde, Türkiye Anayasa'sının 24.ve 41. maddelerinin değişiklik teklif önerisi tartışılırken, siyasetçilerin ayrımcı söylem ve nefret söylemleri anayasa komisyonu tutanakları üzerinden incelenecektir.

Bu çalışma kapsamında nefret söylemi, ayrımcı söylem ve ifade özgürlüğü hakkı açısından farkındalığı sağlamak için tanım ve mahkeme kararlarına da yer verilecektir.

MEVCUT DURUM

2/4779 Esas numaralı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair kanun Teklifi, 19 ve 24 Ocak 2023 tarihlerinde görüşüldü.

Anayasanın din ve vicdan hürriyetini düzenleyen 24. maddesi ve aile ve çocuğun korunmasına ilişkin maddede değişiklik öngören teklif, hayatın hiçbir alanında, dini inancı, başörtüsü ve kıyafeti nedeniyle hiçbir kadının ayrımcılığa maruz kalmayacağını öngörüyor.

Anayasanın 41. maddesi ailenin ve çocuğun korunmasına ilişkin değişiklik maddesinde ise, yalnızca kadın ve erkek olmak üzere iki farklı cinsiyetten bireylerin birbirleriyle evlenerek evlilik birliğini oluşturabileceği açıkça düzenlenmekte, bunun dışındaki birlikteliklerin evlilik birliği olarak kabul edilmeyeceği ve evlilik birliğinin eşler arasında, yani kadın ve erkek arasında eşitliğe dayandığının kabul edilmiş olacağını öngörüyor.

Anayasanın 41. maddesindeki ailenin korunmasına ilişkin değişiklik gerekçesinde ise Türk devletinin güçlü olmasının, güçlü aile ile mümkün olacağı vurgulanıyor.

Raporun temel hedefi Türkiye'deki anayasa değişikliği sürecinde LGBTİ+'lara yönelik medyada çıkan nefret söylemlerini incelemek olsa da; rapor aynı zamanda manipülasyonu, hedef göstermeyi ve dezenformasyonun yol açtığı veya açabileceği durumları ve hak ihlallerini de gözler önüne sermeyi hedeflemektedir. Raporda sunulan çıktılar, ilgili kurum ve kuruluşlara bilgi sağlamak ve LGBTİ+'ların maruz kaldığı ayrımcılığı ortaya koymak için kullanılacaktır. Ayrıca, uluslararası normlara uyumlu olarak çeşitlilik ve insan hakları değerlerini teşvik etmek ve bu konuda farkındalık yaratmak da hedefler arasında yer almaktadır.

Nefret Söyleminden Önce Türkiye Ceza Hukukunda Nefret Suçlarının Yeri

Nefret Suçu, "failin din, dil, ırk, etnik köken, engelli olma, cinsiyet ve cinsel yönelime dair sahip olduğu önyargı ile bu özelliklerden birine sahip olduğunu bildiği veya varsaydığı bir diğer kişiye karşı gerçekleştirdiği suç" şeklinde tanımlanmaktadır.¹ Nefret suçlarında failin mağduru kişisel olarak tanıyor olması aranmaz, Fail mağdur nezdinde, mağdurun mensup olduğu ya da mensup olduğunu düşündüğü gruba bir mesaj vermektedir.

Nefret suçlarında failin, faili suça iten kastı daha yoğun ve vermeyi hedeflediği zarar daha kapsamlıdır. Bu bakımdan ceza kanunlarında nefret suçuna ilişkin düzenlemeler yapılmalıdır. Suç metodolojisi açısından karar verilmesi gereken önemli husus, nefret suçunun bağımsız bir suç olarak mı, yoksa suçun ağırlatıcı hali olarak mı düzenleneceği ve nefret suçunun tespitinde kriterlerin nasıl oluşacağı sorunudur. Nefret

¹ Rayburn N. R./Mendoza M./Davison, G C.: Bystanders' Perception of Perpetrators and Victims of Hate Crimes. Journal Of Interpersonal Violence. (2003). Vol. 18(9), s. 1055-1074 (zitr. Çolak Özlem: Eşcinsellere Yönelik Nefret Suçları ve Toplumun Bu Suçlar Kapsamında Faile ve Mağdura Yönelik Tutumları, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul 2009, s. 1).

suçu, İngiltere ve Çek Cumhuriyeti'nde, bağımsız suç olarak düzenlenmişken, çok sayıda ülkede cezayı ağırlaştırıcı bir neden olarak düzenlenmiştir. Nefret saiki, AGİT'e taraf 23 ülkede genel bir ağırlaştırıcı neden olarak tüm suçlarda kabul edilmişken; 25 AGİT ülkesinde ise, belirli suçlar yönünden ağırlatıcı neden olarak kabul edilmiştir.²

Türkiye'de ise, nefret suçlarına yönelik özel kanun bulunmamasıyla birlikte, Türk Ceza Kanunu'nda kişileri düşmanlığa sevk eden ayrımcılık fiilleri, m.115 (inanç, düşünce ve kanaat hürriyetinin kullanılmasını engelleme), m.122 (nefret ve ayrımcılık), m.125 (hakaret), m.153 (ibadethanelere ve mezarlıklara zarar verme) ve m. 216'da (halkı kin ve düşmanlığa tahrik ve aşağılama) cezalandırılmaktadır. Bunlardan TCK m.122'de yer alan ayrımcılık suçu 1 Haziran 2005'den itibaren mevzuatımıza ilk defa girmiş olup, 2.3.2014 tarih ve 6529 sayılı Kanunla "nefret ve ayrımcılık" suçu şeklinde yeniden düzenlenmiştir. Bu yasa değişikliği ile ayrımcılık suçu, nefret suçu haline gelmiş olup, nefret saikiyle işlendiğinin ispat edilmesi gerekmektedir. TCK 122'de maddeye nefret tanımı konulmasıyla, bu bir nefret suçu olmaktan çıkarak, tanım daralmış ve işlenemez bir suç olarak uygulamada olduğu ortadadır, zira mağdurun nefret suçunu ispat etmesi beklenmektedir. Halbuki Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne göre, nefret saikinin yer aldığı suç tiplerinde soruşturma makamlarının etkin rol oynaması beklenmektedir. Saik sadece istatistiklerle kanıtlanabilecek basit bir durum değildir. Değişik türdeki deliller toplanmalı ve somut olayla birlikte değerlendirilmelidir.³ Türkiye'de düzenlenen mevzuata baktığımızda ise, delilleri toplama ve somut olayı ispat külfeti mağdura bırakılmaktadır. Öyleki nefret suçlarının raporlayan sivil toplum örgütlerinin raporlarına baktığımızda, Türkiye'de LGBTİ+'lara yönelik nefret suçlarının sistematik olarak arttığı görülmektedir.⁴

Nefret Suçu, Söylemi, İfade Özgürlüğü, Ayrımcı Söylem ve Uluslararası Normlar

Nefret suçu ve nefret söyleminden kaynaklanan korku ve sindirme, LGBTİ+'ların topluma katılmalarına engel teşkil eden kalıp yargılara, genellemelere, önyargılı yaklaşımlara dayanır. Zira nefret söylemi bir toplumda uzun süreli bir kaynağa sahiptir ve bu söylemlerin ortaya çıkma sıklığı ve devingenliği birçok sosyal ve siyasi faktörlere ve koşullara bağlıdır. Medya; yanlış bilgi ve bilimsel temele dayanmayan, güvenlik tehdidi içeren, suça teşvik edici, kışkırtıcı nefret söylemlerinin yaygınlaştırılması ve yeniden üretilmesinde kimi zaman ana kaynak olarak varolabilirken kimi zaman araç olarak kullanılmaya zemin oluşturan bir yerde konumlanabilir. Aynı zamanda halkın görüşleri ve davranış biçimi üzerinde önemli bir etki yaratabilirken, bu etkileri şekillendirmede ve manipüle etmede siyasi aktörler tarafından kullanılmaya müsait bir alan açar. Nefret söylemi, örneğin cinsel yönelimi veya cinsiyet kimliği nedeniyle herhangi bir kişiye ya da gruba

² İnceoğlu, s. 114 vd.

³ Bkz. AİHM. D.H. ve Diğerleri v. Çek Cumhuriyeti (GC), 13.11.2007, Başvuru No: 57325/00, Par. 187.

⁴ <https://kaosgildernegi.org/images/library/lgbti-larin-i-nsan-haklari-raporu-2022.pdf>

karşı nefret, ayrımcılık veya düşmanlığı kışkırtan ve teşvik eden ifade(ler)dir. Nefret söylemi, nefret suçuna giden sürecin çıkış noktası, yani nefret suçunun önünü açan tahammülsüzlüğün ve hoşgörüsüzlüğün dışı vurumudur.

Nefret söylemi ve nefret suçlarının kabul edilmiş ortak bir tanımı olmamakla birlikte, 1997 yılında Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin R (97) 20 sayılı tavsiye kararında nefret söylemi şöyle tanımlanmıştır: "Nefret söylemi kavramı, ırkçı nefreti, yabancı düşmanlığını, Yahudi düşmanlığını veya azınlıklara, göçmenlere ve göçmen kökenli insanlara yönelik saldırgan ulusalcılık ve etnik merkezcilik, ayrımcılık ve düşmanlık şeklinde ifadesini bulan, dinsel hoşgörüsüzlük dâhil olmak üzere hoşgörüsüzlüğe dayalı başka nefret biçimlerini yayan, kışkırtan, teşvik eden veya meşrulaştıran her türlü ifade biçimini kapsayacak şekilde anlaşılacaktır. Bu anlamda nefret söylemi, muhakkak belirli bir kişiye veya gruba yönlendirilmiş yorumları kapsamaktadır."2 Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı'nın (AGİT) nefret suçuna yönelik tanımlaması ise şöyledir: "Mağdurun, mülkün ya da işlenen bir suçun hedefinin, gerçek ya da hissedilen ırk, ulusal ya da etnik köken, dil, renk, din, cinsiyet, yaş, zihinsel ya da fiziksel engellilik, cinsel yönelim veya diğer benzer faktörlere dayalı olarak benzer özellikler taşıyan bir gruba gerçek ya da öyle algılanan bağı, bağlılığı, aidiyeti, desteği ya da üyeliği nedeniyle seçildiği, kişilere veya mala karşı suçları da kapsayacak şekilde işlenen her tür suç." (osce.org, ODIHR; 2005:12)

AİHM birçok davada "hoşgörü ve tüm insanların eşit onuruna saygının (demokratik), çoğulcu bir toplumun temellerini oluşturduğunu, bu nedenle, ilke olarak, bazı demokratik toplumlarda hoşgörüsüzlüğe dayalı nefreti yayan, kışkırtan, teşvik eden veya haklı gösteren her türlü ifade biçiminin yaptırıma tabi tutulmasının ve hatta engellenmesinin gerekli görülebileceğini" belirtmiştir (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 2006). T.C. Anayasası'nda LGBTİ+'lara yönelik nefret söylemi, özel olarak bir suç olarak tanımlanmamış, ancak yasa genel bir şekilde insan haklarını koruyan bir yerden ifade edilmiştir ve kişileri korumak için kullanılabilir. Kamusal alanda nefret söyleminin herhangi bir yaptırımının bulunmaması ve bu 'yokluğun' yarattığı teşvik edilmenin sonuçları; siyasi partiler ve çevreler tarafından nefret ve ayrımcı dilin olağanlaşmasına ve kamuoyu algısının manipüle edilmesine ve nefret suçlarının artmasına neden olmaktadır.

Belirli dönemlerde (burada anayasa değişikliği teklifi gibi) siyasi partiler ve adaylar tarafından medyanın kullanımı, nefret söylemi ve yanlış bilgi kullanımına yol açarak kamuoyu algısını şekillendiren bir araç olarak belirebilir. Medya; kamuyla doğrudan iletişim, halkla bağlantı kurmak için güçlü bir fırsattır ve algı oluşturma ve yönetmeyle ilgili etkili bir araç olabilir. Zira medya, söylemlere herkesin daha fazla erişimini sağlarken, aynı zamanda üretilen nefret söylemlerinin ve bir gruba yönelik karşıt görüşlerin yayılmasında kontrolsüz bir aracıya dönüşür. Nefret söylemi ya da kışkırtıcı dil kullanımı kutuplaşmanın, şiddetin ya da gözdağının

artmasına yol açabileceğinden, siyasetçilerin medyada nefret söylemi ya da yanlış bilgi kullanması kamu algısını tetikleyici durumlara yol açarak olası nefret suçlarının işlenmesine zemin oluşturabilir.

Bu bağlamda, LGBTİ+'lara ve birçok kilit gruba yönelik kabul edilen, insan hakları standartları ve bunların cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği konularındaki uygulamalarını içeren Yogyakarta İlkelerini hatırlatmak faydalı olacaktır. 6-9 Kasım 2006 tarihinde Endonezya Yogyakarta'daki Gadjah Mada Üniversitesi'nde yapılan bir uzman toplantısını takiben; 25 ülkeden insan hakları hukukuyla ilgili farklı arka planlara ve tecrübelere sahip 29 saygın uzman, oybirliğiyle Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliğiyle İlişkili Olarak Uluslararası İnsan Hakları Hukukunun Uygulanmasına Dair Yogyakarta İlkeleri'ni kabul etmiştir. Yogyakarta İlkeleri, tüm Devletlerin uyması gereken uluslararası bağlayıcı hukuki standartları teyit etmektedir. Tüm insanların eşit ve özgür olarak onurla doğduğu ve bu kıymetli doğumun hakkını verecek haklara sahip olduğu farklı bir geleceğin sözü verilmektedir.

Türkiye'de 2011 yılından beri yürürlükte olan ve kadın, LGBTİ+ ve çocukları nefret suçlarından ve hak ihlallerinden korumak amacıyla çeşitli yükümlülükler içeren İstanbul Sözleşmesi; Resmi Gazete'de yayımlanan "Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi" ile 20 Mart 2021'de feshedildi. Bu kararnamenin öncesinde LGBTİ+'lar; siyasi aktörlerin söylemleri ve yandaş medyanın haberleriyle hedef gösterildi. Bu hedef göstermeler, İstanbul Sözleşmesi'nden ayrılmak için "sözde neden" olarak görüldü. Zira İstanbul sözleşmesi'nin; eş veya partnerler arasında meydana gelen her türlü fiziksel, cinsel, psikolojik ve/veya ekonomik şiddeti "aile içi şiddet" olarak tanımlaması, hukukun yetersiz kaldığı noktalarda koruyucu mekanizmalar geliştirmeye yönelik maddeler içermesi ve cinsiyet kimliği kapsayıcılığı sebebiyle nefret söylemlerinin ve nefret suçlarının önünde "engel" oluşturuyordu. İstanbul Sözleşmesi'nin feshinden sonra TBMM Komisyonu'ndan geçen anayasa değişikliği teklifleri; LGBTİ+'ların "kutsal aile kurumunu yıkacağı", "sapkın eşcinselliği meşrulaştıracağı" endişesiyle ortaya çıktı.

İstanbul Sözleşmesi'nin kılavuzu niteliğinde olan Birleşmiş Milletler Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (CEDAW) ise BM Genel Kurulu'nda kabul edildikten sonra 1981 yılında yürürlüğe girerken; Türkiye, CEDAW'ı 1985 yılında imzaladı. CEDAW; kadınların siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel veya medeni insan haklarından erkeklerle eşit şekilde yararlanmasını engelleme amacını taşıyan veya bu sonucu doğuran aynı zamanda cinsiyete dayalı olarak yapılan her türlü ayırım, dışlama veya kısıtlamaya karşı maddeler içeriyor. Dolayısıyla, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği nedeniyle ayrımcılığa uğrayan kadın ve LGBTİ+'ları da kapsayan Sözleşme, yasalarda bir değişiklik yapılmaması nedeniyle nefret söylemi ve suçlarına ilişkin olaylarda hukukun inisiyatifine bağlı olarak kullanılır.

YÖNTEM

Anayasanın 24. ve 41. maddelerinin, anayasa komisyonunda tartışıldı; 19 ve 24 Ocak 2023 tutanakları taranarak, siyasilerin LGBTİ+'lar ile ilgili söylemlerinin incelenmesi yapıldı. Bu çalışmada esas olarak LGBTİ+'ları hedef alan söylemlere odaklanıldı.

TBMM komisyonundan geçen Anayasanın 24. ve 41. maddelerinde değişiklik teklifine ilişkin yasa önerisiyle ilgili LGBTİ+'lar özelinde çıkan haberlerde nefret söylemine dair 2 aylık (1 Aralık 2022 – 31 Ocak 2023) bir inceleme yapılması ilke olarak belirlenmiştir. En çok erişime sahip haber siteleri olan Cumhuriyet, Habertürk, Hürriyet, Milliyet, Sabah, Yeni Akit, Yeni Şafak örneklem olarak belirlenmiş ve ilgili tarih aralığındaki haberler tasnif edilmiştir. Bu haberlerde başlıklar, spotlar, haber girişleri incelenmiştir. Aynı zamanda haberlerde kullanılan dilsel ifadelerin, cümle yapılarının, sözcük seçimlerinin de; Yogyakarta ilkeleri, AGİT'in nefret suçu ve nefret söylemi tanımına göre AİHM standartları, CEDAW ve İstanbul Sözleşmesi maddeleri de göz önünde bulundurularak çözümlenmesi yapılmıştır.

Belirlenen tarih aralığında dolaşıma giren haberlerde yakından analiz edilmiş olup; nefret söylemlerinin ana üreticileri olan faktörler ve olaylar tespit edilmiş ve bunların arkasındaki temel fikirler, dinamikler ve bağlamlar da incelenmiştir. Bu çerçevede bilgi notu, medyada LGBTİ+'lara karşı yer alan nefret söylemlerini ortaya çıkarmak ve güvenilir bilgi ve kanıt sağlamayı amaçlamıştır. Medya izleme yoluyla haberlerden toplanan veriler, belirlenen göstergelere dayalı olarak nefret söyleminin ana hedef grubu olan LGBTİ+'ları, nefret söylemini üreten haber sitelerini ve ana aktörleri, en yaygın kullanılan kalıpları ve dili ortaya çıkarmıştır.

Nefret söylemini belirlemek için üç ana kritere odaklanılmıştır:

- I. Nefret söylemini üreten kişinin sosyal yönü (devlet yetkilileri, siyasi temsilciler, kamusal kişilikler gibi)
- II. İzlenen konuyla ilgili medyada dolaşıma giren haberlerdeki kalıp yargılar, genellemeler, önyargılı yaklaşımlar.
- III. Haber metninin ve nefret söylemini üreten kişinin yol açabileceği kamuoyu algısı, sonuçları, etkisi, zararı.

1997 yılında Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilen tavsiye kararı ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin *Vejdeland and others vs. Sweden* kararının; 'cinsel yönelim, sığınmacılık ve mültecilik, engellilik' gibi görece yeni kabul gören ayrımcılık unsurlarını da tanıma dahil etmesiyle, nefret söylemi tespitinde esas alındı. 'Nefret söylemi' bu kararda; "ırkçı nefreti, yabancı düşmanlığını, Yahudi düşmanlığını veya azınlıklara, göçmenlere ve göçmen kökenli kişilere ve gruplara yönelik saldırgan milliyetçilik ve etnik merkezcilik, ayrımcılık ve düşmanlık şeklinde ifade bulan, dinsel hoşgörüsüzlük de dâhil olmak üzere, hoşgörüsüzlüğe dayalı nefret biçimlerini yayan, kışkırtan, teşvik eden veya meşrulaştıran her türlü ifade biçimi" olarak tanımlanıyor.

Belirlenen amaç ve kapsam doğrultusunda nefret söylemi içerdiği tespit edilen metinler benimsedikleri söylemin niteliğine göre kategorilere ayrılıyor. Bu kategoriler;

1) Abartma, Yükleme ve Çarpıtma: Bir kişi ya da olaydan yola çıkarak bir topluluğa yönelik olumsuz genelleme, çarpıtma, abartma, olumsuz atıf içeren söylemler

2) Küfür/Hakaret/Aşağılama: Bir topluluk hakkında doğrudan küfür, aşağılama, hakaret içeren söylemler

3) Düşmanlık/Savaş Söylemi: Bir topluluk hakkında düşmanca, savaşı çağrıştıran ifadelerin yer aldığı söylemler

4) Simgeleştirme: Doğal bir kimlik ögesinin nefret, aşağılama unsuru olarak kullanıldığı, simgeleştirildiği söylemler

Nefret Söylemi Nedir ?

Nefret söylemi evrensel, genel kabul görür bir tanıma sahip değildir. Ancak literatürde, referans olarak en sık kullanılan Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu Tavsiye Kararında belirlenen tanıma başvurmak mümkündür. Bu tanıma göre nefret söylemi; ırkçı nefreti, yabancı düşmanlığını, Yahudi düşmanlığını veya azınlıklara, göçmenlere ve göçmen kökenli insanlara yönelik saldırgan ulusalcılık ve etnik merkezilik, ayrımcılık ve düşmanlık şeklinde ifadesini bulan, dinsel hoşgörüsüzlük dâhil olmak üzere hoşgörüsüzlüğe dayalı başka nefret biçimlerini yayan, kışkırtan, teşvik eden veya meşrulaştıran her türlü ifade biçimini kapsayacak şekilde anlaşılacaktır.⁵ Günümüzdeki gelişmeler ve yeni içtihatlar nefret söylemini, şimdilerde yetersiz kalan bu tanıma da aşacak biçimde ele almakta ve 'cinsel yönelim, sığınmacılık ve mültecilik, engellilik' gibi görece yeni kabul gören ayrımcılık unsurlarını da tanıma dahil etmektedir.⁶

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği tarafından gerçekleştirilen Rabat Eylem Planına ilişkin belgede her ne kadar nefret söylemine ilişkin bir tanım bulunmasa da; ulus, ırk ve din temelli şiddet, ayrımcılık ve nefreti kışkırtan eylemlerin önüne geçilmesine ilişkin uygulanacak kriterler ve tavsiyeleri ele alan kararlar vardır. Rapor, nefret söylemini belirleyebilmek adına bazı ölçütlere yer vermektedir. Bunlar; ifadenin bağlamı, ifadeyi dile getirenin kim olduğu, dile getirmekteki niyetin ne olduğu, ifadenin içeriği ya da formu, söylemin ulaştığı kitlenin genişliği ve tehlikeye mahal verme olasılığıdır.

İfade Özgürlüğü Hakkının Sınırlandırılması Bağlamında Nefret Söylemi

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi her ne kadar ifade özgürlüğünü güvence altına almış, geniş olarak yorumlamış olsa da; bu hak mutlak değildir ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi m. 10/2 kapsamındaki şartların gerçekleşmesi halinde bu özgürlüğün sınırlanabileceğini belirtmiştir. İkinci fıkrada devletin, ifade özgürlüğüne müdahale edebileceği meşru durumları sayar. Bu doğrultuda AİHM içtihatlarına bakıldığında, devletler herhangi bir ifadeye müdahale ettiklerinde bu müdahaleyi gerekçelendirmekle yükümlüdürler.

⁵ Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu Kararı (97)20,1997

⁶ AİHM'nin 2012 tarihli *Vejdeland and others vs. Sweden* kararıdır. Cinsel yönelim ve nefret arasındaki ilişkiyi düzenlemesi bakımından tarihi bir karardır.

İfade özgürlüğünün ne ölçüde korunması gerektiğine karar verebilmek için, AİHM ifade türünü (siyasi, ticari, sanatsal vb.), ifadenin yayılması için kullanılan aracı (kişisel, yazılı medya, televizyon vb.) ve ifadenin yöneldiği topluluğu (çocuklar, yetişkinler, toplumun belirli bir grup) göz önüne alır. İfadenin doğruluğu bile, bu kriterlere bağlı olarak değişik bir anlama sahip olabilir.

AİHS 17. Maddesi: “Bu Sözleşme’deki hiçbir hüküm, bir devlete, topluluğa veya kişiye, Sözleşme’de tanınan hak ve özgürlüklerin yok edilmesi veya bunların Sözleşme’de öngörülmüş olandan daha geniş ölçüde sınırlandırılmalarını amaçlayan bir etkinliğe girişme ya da eylemde bulunma hakkı verdiği biçiminde yorumlanamaz.”

Belirtildiği üzere, kısıtlama genel olamaz. İfade özgürlüğü üzerinde yapılacak kısıtlama, koşullandırma, sınırlama, ya da herhangi bir müdahale biçimi, bu özgürlüğün sadece belirli bir kullanımı üzerinde uygulanabilir. Herhangi bir sebeple ifade özgürlüğü hakkının içeriğine asla dokunulamaz. Hakkın içeriğinde yapılacak bir sınırlama, hakkın yok edildiği anlamına gelecektir. AİHM kararlarına bakıldığında kısıtlamanın yasayla belirlenmiş olmasının yanında, hukuken öngörülmüş olmasını da aradığı görülür.⁷

Nefret söyleminin engellenmesi ve yasal yaptırımlarla koruma altına alınmasının ifade özgürlüğünün önünde engel olduğu düşüncesinde olanların; bir azınlık gruba yönelik nefret dolu ifadeleri sarf etmenin kişisel gelişim ya da kendini gerçekleştirme fikrine katkıda bulunamayacağını, bu tür ifadeleri dile getirmenin insani bir olanağın kullanımı olmayacağını ve insan hakları tarafından korunmaması gerektiğini, toplumda azınlık olanlar açısından fark etmeleri gerekir. AİHS madde 17’de de düzenlendiği üzere sözleşmedeki hiçbir hüküm, bir devlete, topluluğa veya kişiye, sözleşmede tanınan hak ve özgürlüklerin yok edilmesi veya bunların sözleşmede öngörülmüş olandan daha geniş ölçüde sınırlandırılmalarını amaçlayan bir etkinliğe girişme ya da eylemde bulunma hakkı verdiği biçiminde yorumlanamaz denilerek nefret söyleminin, ifade özgürlüğünün kullanmasına zarar vermeyeceği; tam tersi ve sözleşmenin amacına uygun olarak ötekilerin haklarını koruyacağını belirtmiştir diyebiliriz.

Sonuç olarak ifade özgürlüğü hakkı AİHM içtihatlarında geniş olarak yorumlanıp, birçok hakkın özünü oluşturuyor olsa da; toplumsal açıdan dezavantajlı grupların, sistematik olarak baskılanmaları, kendilerini gerçekleştirememeleri, nefret söyleminin yöneldiği özneler olarak toplumdaki kitlelerce ötekileştirilmelerinin sonuçları çok daha ağır olacaktır. Nefret söylemi açısından ifade özgürlüğünün kısıtlanması, ifade özgürlüğünün etki alanını daraltmayacak, toplumsal barış için gerekli olan çoğulcu demokrasinin ve insan haklarının gerçekleşmesinde büyük rol oynayacaktır.

⁷ Kayasu/ Türkiye, 13-10-2018 (Mevcut olayda başvuru ifade özgürlüğüne yapılan müdahaleler, açık ve erişilebilir metinlere dayanmaktadır. Başvurucuya Hakimler ve Savcılar hakkındaki 2802 sayılı Yasanın 65/a, 69, 70 ve Ceza Kanununun 159. ve 240. maddelerine göre disiplin cezaları verilmiştir. Mahkeme, savcı olan başvuru “makul bir ölçüde”, söz konusu iki düzenleme uyarınca davranışlarının sonucunun kendisi açısından idari ve cezai yaptırımlar doğurabileceğini öngöremediğini iddia edemeyeceği kanaatinde. Mahkeme buradan uyumsuzluk konusu müdahalelerin Sözleşme’nin 10. maddesi anlamında “hukuken öngörülmüş” olduğu sonucuna varmaktadır)

İzlenen konu çerçevesinde tespit edilen LGBTİ+'lara yönelik nefret söylemleri; LGBTİ+'ların nasıl adlandırıldığı (sapkın, marjinal vs.), söylemi gerçekleştirenin sosyal yönü (siyasetçi, siyasi parti, devlet görevlisi, köşe yazarı) ve etkisi, söylemin türü (etiketleme, stereotipleştirme, önyargılar, hakaret, dezenformasyon, güvenliği tehdit edebilecek ifadeler, şiddete teşvik, kışkırtıcı konuşma gibi) ve hedef gösterirken kullanılan yaygın ifadeler şeklinde kategorize edilmiştir.

Son olarak hak haberciliği kapsamında tanımlanmayan haber metinlerinin tespit edilebilmesi için; metin içerisinde homofobik nefret söyleminin olması; LGBTİ+ kimlik ve varoluşların "sapkın", "hastalık", "marjinal", "tehdit", "tehlike" olarak tanımlanması, metinde yer alan nefret söylemlerinin ele alındığı bağlam, haber aktörlerinin kullandığı nefret söylemi ifadelerinin metinde pekiştirilip kriminalize edilmesi, LGBTİ+'ların güvenliklerini tehdit edecek kelime ve/veya kelime gruplarının kullanılması gibi alt başlıklardan yararlandı.

İZLEME BULGULARI

Medya İzleme Bulguları

TBMM komisyonundan geçen Anayasanın 24. ve 41. maddelerinde değişiklik teklifine ilişkin yasa önerisiyle ilgili 1 Aralık 2022 - 31 Ocak 2023 tarihleri arasında toplam 86 haber tespit edilmiştir. Bu 86 haberden içerisinden 28 tanesi LGBTİ+'lar özelinde yayınlanmıştır.

1 Aralık 2022 - 31 Ocak 2023 tarihleri arasında metodolojide belirlenen yöntemlerle incelenen toplam 28 haberden elde edilen veriler sonucunda;

- Haber içeriğinde yer alan aktörlerin toplam 27 haberde nefret söylemi ürettiği tespit edilmiştir. Nefret söylemi içeren bu 27 haberin, 10 tanesinin başlığında doğrudan nefret söylemi ve ayrımcılık içeren ifadelerin yer aldığı gözlemlenmiştir.
- Hak temelli habercilik kapsamına girmeyen haberlerin sayısı 21 olarak gözlemlenirken; bu haberlerin tümünün homofobik haber dili kullandığı tespit edilmiştir.
- Haber metninde LGBTİ+'ları suçlulaştırarak/kriminalize eden ve önyargıları besleyen haber sayısı 24, stereotipleri pekiştiren haber sayısı ise 21 olarak tespit edilmiştir.
- Haberlerde nefret söylemi üreten aktörler milletvekilleri, siyasi parti genel başkanları, cumhurbaşkanı, bakanlar, uzmanlar olarak belirlendi. 23 haberde üretilen nefret söylemlerinin kamuoyu algısını olumsuz etkileyebileceği saptandı.
- Haberlerin 10 tanesinde LGBTİ+ kimlikler sapkın/sapık, 3 tanesinde marjinal olarak tanımlanmıştır. Geri kalan haberlerde ise "ibne, hastalıklı" olarak tanımlanmış ve LGBTİ+'nin tehdit, tehlike, problem, akım olarak ifade edildiği gözlemlenmiştir.

- Anayasa değişikliği teklifine karşı fikir beyan eden/eylem yapan 3 kadın örgütünün (Eşitlik İçin Kadın Platformu, Havle Kadın Derneği, Mersin Kadın Platformu) Yeni Akit'in yaptığı farklı haberde doğrudan hedef gösterildiği de tespit edildi.
- 26 haberde ise, LGBTİ+'lar "makbul" aile kavramı tanımlaması içerisinde yer almıyor.

Yukarıdaki veriler, LGBTİ+'lara yönelik nefret söylemi ve ayrımcılığın toplumda ciddi bir sorun olduğunu ortaya koymaktadır. Bu haberlerde kullanılan dil ve ifadeler, LGBTİ+ topluluğuna yönelik ayrımcılığın ve hoşgörüsüzlüğün yayılmasına katkıda bulunabilir. Bu tür söylemler, LGBTİ+'ların haklarına ve insan onuruna saldırıdır. Haberlerde kullanılan homofobik ve ayrımcı dil, LGBTİ+'ları toplumda marjinalleştirebilir, aşağılayabilir ve onları insanlık dışı olarak gösterme amacını taşıyabilir.

Doğrudan Nefret Söylemi ve Ayrımcılık İçeren Haber Başlıkları

TBMM komisyonundan geçen Anayasanın 24. ve 41. maddelerinde değişiklik teklifine ilişkin yasa önerisiyle ilgili 1 Aralık 2022 – 31 Ocak 2023 tarihleri arasındaki haberlerin, doğrudan nefret söylemi ve ayrımcılık içeren başlıkları aşağıda listelenmiştir.

- 01.12.2022 - Yeni şafak

Karamollaoğlu'dan ortaklarını kızdıracak LGBT açıklaması: Aile bir kadın bir erkek ve çocuklardan meydana gelir

- 04.12.2022 - Yeni şafak

Ümit Özdağ LGBT sapkınlarına arka ıktı: Bu tercihtir devletin de bir şey söyleme hakkı yoktur

- 08.12.2022 - Yeni Akit

Önümüzdeki günlerde TBMM'ye sunulacak Artık kimse o ameliyatı olamayacak

- 08.01.2023 - Yeni Akit

LGBT lobisinin en tehlikeli yapılanması 'Müslüman feministler'! Anayasa değişikliğine karşı ıktılar

- 08.01.2023 - Yeni Akit

Sözcülüğünü yine Cumhuriyet yaptı! İbneler kaos ıkaracakmış! Hadi oradan

- 20.01.2023 - Yeni Akit

Başörtüsü çözümüne "sapkınlık" şartı... Muhalefetin kirli oyunu ortaya ıktı

- 20.01.2023 - Sabah

Başörtüsü çözümüne 'SAPKINLIK' şartı! Muhalefetten irkin oyun

- 25.01.2023 - Yeni Akit

Homoya 'evet' örtüye 'hayır'

- 26.01.2023 - Yeni Şafak

LGBT ittifakı: 6'lı Masa ve HDP sapkınlık üzerinde mutabakata vardı

- 26.01.2023 - Sabah

Prof. Dr. Bayraktar, LGBT ile ilgili ürkütücü tabloyu gözler önüne böyle serdi: Salgına dönüşüyor

Yukarıdaki haber başlıkları, LGBTİ+'lara yönelik açık ve doğrudan nefret söylemi içeren ifadeler barındırıyor. Bu tür nefret söylemleri medyada, LGBTİ+ topluluğunu aşağılamak, dışlamak ve hedef göstermek amacıyla kullanılmaktadır.

Örneğin, Karamollaoğlu'nun LGBTİ+ topluluğunu hedef alan açıklaması, aile kavramının sadece bir kadın, bir erkek ve çocuklardan oluşan bir yapı olarak tanımlandığı şeklinde bir düşünceyi yansıtıyor. Bu, diğer cinsel yönelim ve cinsiyet kimliklerini görmezden gelerek, LGBTİ+'ları aile kurumunun dışına iten ayrımcı bir ifadedir. Bu tür ifadeler, LGBTİ+ topluluğunun varoluşunu ve eşitliğini reddeden bir yaklaşımı teşvik edebilir.

Ümit Özdağ'ın açıklaması da LGBTİ+ bireyleri "sapkınlık" olarak etiketlemektedir. Bu tür bir ifade, LGBTİ+'ları aşağılama, ayrımcılık ve dışlama amacı güden nefret söylemi örneklerindedir. LGBTİ+'ların cinsel yönelimleri veya cinsiyet kimlikleri üzerinden onları aşağılamak, toplumda nefretin yayılmasına katkıda bulunabilir.

Yeni Akit'in başlıklarında da LGBTİ+'lara yönelik nefret söylemi bariz bir şekilde kendini göstermektedir. Örneğin, bir başlıkta LGBTİ+'ların cerrahi müdahalelere erişimlerinin kısıtlanacağı ve "kimse o ameliyatı olamayacak" ifadesi kullanılmaktadır. Bu tür ifadeler, LGBTİ+'ların sağlık hizmetlerine erişimlerini kısıtlamak ve onları toplumun dışına itmeyi amaçlamaktadır. Bu, ayrımcılığa ve insan hakları ihlallerine zemin hazırlayan tehlikeli bir söylemdir.

Başka bir başlıkta ise "Müslüman feministler" in LGBTİ+'ların en tehlikeli yapılanması olarak nitelendirilmesi ve anayasa değişikliğine karşı çıktıklarının vurgulanmasıyla, LGBTİ+'lar ve müslüman feministler aşağılanmaktadır. Bu tür ifadeler, LGBTİ+ topluluğunu ve 'müslüman feministleri' dini inançlarla çelişkili olmakla suçlayarak, toplumda dışlama ve ayrımcılığa yol açabilir.

Bu haber başlıklarında yer alan nefret söylemleri, LGBTİ+'ların insan haklarına, eşitlik ve adalet ilkelerine aykırı bir şekilde hedef alınmasına yol açmaktadır. Medya, toplumun düşüncelerini şekillendirme ve bilinçlendirme gücüne sahip olduğundan, LGBTİ+ topluluğuna yönelik nefret söylemi yayma konusunda sorumluluk taşımaktadır. Toplumda hoşgörü, kabul ve eşitlik kültürünü teşvik etmek için, medyanın tarafsızlık ilkesi ve gazetecilik etiği çerçevesinde hareket etmesi büyük önem taşımaktadır.

ANAYASA KOMİSYON TUTANAKLARI İZLEME BULGULARI

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 24. madde Nedir?

Din ve Vicdan Özgürlüğü başlıklı 24.⁸ madde, din ve vicdan özgürlüğünü birlikte ele almakta, bunlara müdahale edilebilmesi konusunda kurallar getirmektedir. Din ve vicdan özgürlüğü, demokratik toplumun amacını gerçekleştirme araçlarından biridir. Burada yalnızca inanma özgürlüğü değil, aynı zamanda inanmama özgürlüğü de korunmaktadır. Bu özgürlük TCK 115 ile de ceza hukuku korunması altına alınmıştır. Bu özgürlük, dış yönü bakımından AY m. 25 ve AİHS 9/2 çerçevesinde sınırlanmıştır.

Anayasa Mahkemesinin, Anayasanın 24. maddesinin ihlalini tespit ettiği bir örnek; Ankara 11. Aile Mahkemesinde görülmekte olan bir davada, taraflardan birinin avukatlığını yapanın başı örtülü olması sebebiyle duruşması ertelenen ve sonraki duruşmaya kabul edilmeyeceğine karar verilen bir avukata aittir. AYM'ye göre temel hakların sınırlandırılması için mutlaka bir kanuna ihtiyaç vardır. Avukatların duruşmalara başlara açık olarak katılacaklarına dair bir kanuni sınırlama bulunmamaktadır. Somut olayda, başvurucunun dinin inançlarının bir gereği olarak kullandığı başörtüsü ile duruşmalara katılmasının engellenmesinde makul ve nesnel bir temel gösterilmediği gibi başkalarının hak ve özgürlüklerinin yararlanmalarına engel ve toplumsal çatışma ve gerilimlerin kaynağı olduğu yönünde hiçbir iddia ve somut olgulara dayalı veri de ortaya konabilmiş değildir. Sonuç olarak başörtülü bir avukat, duruşmalara girmesinin engellenmesi suretiyle başörtüsü takmayanlara göre devavantajlı duruma düşürülmüştür. (para. 53); bu bakımdan da Anayasa'nın 24. maddesiyle birlikte ele alınan Anayasa'nın 10. maddesi ihlal edilmiştir.⁹

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 41. Madde Nedir?

Ailenin korunması ve çocuk hakları başlıklı 41.madde¹⁰ ailenin korunması açısından iki husus belirlemiştir; eşler arasındaki eşitlik anayasal güvence altına alınmış, diğeri ise ailenin huzur ve refahının korunması için devlete gerekli tedbirleri alma sorumluluğu yüklenmiştir. Kanun koyucu; ailenin içinde, anne ve çocuğun korunması gerekliliğini işaret etmiştir. Devletin edim sorumluluğunun, iki kırılğan gruba çekilecek şekilde düzenlenmesi olumlu olmakla birlikte, sadece anne olan kadının korunmasına dikkat çekilmesi eleştiriye açıktır.

8 <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/anayasa/#:~:text=MADDE%2024%2D%20Herkes%2C%20vicdan%2C,din%C3%AE%20C3%A2yin%20ve%20t%C3%B6renler%20serbestir.>

9 (Tuğba Arslan [GK], B. No: 2014/256, 25/6/2014, § ...)

10 <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/anayasa/#>

BULGULAR:

Anayasa Komisyon tutanaklarını incelediğimizde, 19 Ocak 2023 tarihli görüşmelerde;

22 defa LGBT'lerin açıkça ifade edildiği ve bu ifadelerin olumsuz, hedef gösteren, zaman zaman nefret söylemine varan ve vekillerin birbirine hakaret için araçsallaştırdığını görüyoruz. Sapık kelimesinin bir defa; sapkın ve sapkınlık ifadelerinin ise 14 kez söylendiğini görüyoruz. Gey kelimesinin 5 defa; lezbiyen kelimesinin 3 defa kullanıldığını; bunların konudan bağımsız ve dezenformasyon içeren olumsuz ithamlarda yer aldığını görüyoruz. Cinsiyet, cinsiyetsizleştirme, farklı cinsiyetler, doğumla belirlenen cinsiyet, toplumsal cinsiyet gibi ibarelerin ise 21 kez tekrarlandığını ve ekseriyetle transları olumsuzlayıcı ifadeler içerdiğini görüyoruz. Görüşmeler sırasında 2 kez Lut Kavminden bahsedilerek Kur'an referans gösterilmiştir. LGBT lobisinin dayatmaları denerek, LGBT insan hakları savunucuları ve STK'ları ise 6 yerde hedef gösterilmiştir.

- Komisyon Başkanı/Adalet Kalkınma Partisi Tokat Milletvekili Yusuf Beyazıt, 24'üncü ve 41'inci olmak üzere 2 maddesinde değişiklik teklifinden bahsetmiş, evliliğin iki ayrı cinsiyetle kurulabileceğini, aksinin insan fitratına yönelik tehdit olduğunu söylemiştir.

Y. Beyazıt: "...Teklifte getirilen değişikliklerle de evlilik birliğinin ancak kadın ve erkeğin evlenmesi yoluyla kurulabileceği hususu kanunlarımızla uyumlu şekilde ve açıkça düzenlenerek aile birliğinin korunması ve güçlendirilmesi amaçlanmaktadır..."

- Birleşik Aile Platformu Hukuk Komisyonu Başkanı Saliha Sasa, transların evlilik hakkının elinden alınmasını konuşarak; mevcut değişiklik önerisinde yer alan "kadın" ve "erkek" ibarelerinin, cinsiyet değiştirerek kadın veya erkek kimliğini almış kişilerin evlenmelerine izin vermemesini teminen "doğumla biyolojik olarak kazanılmış cinsiyet" şeklinde yer almasını teklif etmiştir.

- MHP İstanbul Milletvekili Feti Yıldız Anayasa Komisyonu'nda, LGBTİ+'lara "sapkın", "Batı'dan ithal", "Lut Kavmi'nin postmodern versiyonu" diyerek damgalamaya ayırdı.

F. Yıldız: "Batı, ilahi doğal özden kopmuş durumdadır. Gey ve lezbiyen kiliselerinin kurulduğunu hepimiz biliyorsunuz. Lut kavminin sapkınlığının postmodern versiyonunu bugün ülkemize ihraç etmek istiyorlar ve maalesef, bazı belediyelerimiz bunlara yaptıkları yardımlarla, cesaretlendirmeye, hatta bir siyasi partimizin Genel Başkan Yardımcısının özendirilmesiyle öyle bir yere geldik ki bu, artık, toplumsal bir sorun hâline gelmeye başlamakta; bunun için de biz, buna karşı çok ciddi bir mücadele vermek zorundayız..."

- AKP Afyonkarahisar Milletvekili Ali Özkaya, Avrupa'daki LGBTİ+'ların kazanımlarını tehdit olarak gördüğünü açıkladı. A. Özkaya Avrupa'daki açık kimlikli LGBTİ+ siyasetçilerin varlığından rahatsızlık duyduğunu söyledi.

A. Özkaya: "...Oradaki hemşehrilerimizin tamamının ısrarla söylediği bir şey var. "Vekilim Avrupa'da son dönemde LGBT inanılmaz derecede baskıcı. Çocuklarımıza ilkökulda ve ortaokulda bunun dersini veriyorlar. Biz ailede 'Hayır, evladım böyle bir şey yoktur.' dediğimizde çocuklarımızı almaya kadar giden bir süreç yaşıyoruz.. "

- AKP Konya Milletvekili Ahmet Özdemir, Avrupa İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde; ailenin korunmasında üremenin altının çizildiğini söyleyerek, tehlike olarak gördüğü LGBTİ+'lara karşı önlem alınması gerektiğini söylüyor.

A. Özdemir: "Dolayısıyla bizim bu gelmesi muhtemel tehlikeye karşı aldığımız önlem aslında takdir edilmesi gereken bir önlem çünkü dünyada toplumların kimyasını bozan bir şeydir bu, geçmişte toplumların helak olma sebebidir. Allahüteala Lût kavmine 3 meleğini gönderiyor bu cinsel sapkınlık diye değerlendirilen bu eylemleri durdurmaları için, sonra durdurmayınca helak oluyorlar..."

- DEVA Partisi İstanbul Milletvekili Mustafa Yeneroğlu, evlilik eşitliğini, toplumda böyle bir talep olmadığını belirterek, konuşmanın toplumsal huzuru bozduğunu söyledi.

M.Yeneroğlu: "...Bakın, Anayasa bir kere algılara dayanmamalı, Anayasa hayalî endişelere dayanmamalı, Anayasa aynı zamanda toplumumuzun bu kadar zayıf olduğu gibi bir görüntüyü de ortaya koymamalı. Bir kere kanunlarda bir değişiklik yapılacaksa zaten onun da Meclisten geçmesi gerekiyor, çoğunlukla bu şekilde karar alınması gerekiyor. Dolayısıyla böyle bir tablo yok, kimsenin böyle bir talebi yok, neden böyle bir gereklilik duyuyoruz? Bu gerekliliğin neticesinde de, bakın, toplumda çok farklı algılar oluşuyor, ben bu farklı algıların oluşmasının da aynı zamanda toplumsal huzurumuza da zarar verdiği kanaatindeyim..."

- CHP Aydın Milletvekili, Bülent Tezcan, evlilik eşitliğini anayasa tartışmaları için önemsiz bulduğunu şu ifadelerle anlatıyor: "Bizim yasalarımızda erkek ile kadından başka bir evlilik yok, tahayyülümüzde de yok, böyle bir tahayyül de yok (...) Dedim ki: 'İstatistiklerinizde böyle bir talep var mı?' Yani bugüne kadar İçişleri Bakanlığı istatistiğinde, bakanlıkta... Ombudsman burada, kamu denetçimiz 'Ya biz 2 erkek evlenemiyoruz, 2 kadın evlenemiyoruz.' diye bir ihtilaf var mı, bir başvuru var mı? Bununla ilgili Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde hak arayan bir şeyler... Bir şey yok, olsa bile tek tükür; yok, gündemde yok. Ha, gündeme getirdiniz, olmayan bir şeyi gündeme getirdiniz."

- CHP İstanbul Milletvelili Engin Altay, "Eşeğin aklına karpuz kabuğu düşürdüler" diyerek LGBTİ+'ların haklarını değersizleştiriyor.

- Memur-Sen Konfederasyonu Kadınlar Komisyonu Başkanı Sıdıka Aydın; LGBTİ+'ların hak mücadelesini 'sapkın ideoloji' olarak hedef göstererek; "... özgürlük ve eşitlik' güzellemeleriyle üretilen ve yayılan cinsiyetsizleştirme politikaları nedeniyle insanlığın büyük bir yıkımla karşı karşıya olduğunu görmekteyiz. Kadın-erkek gerçekliğini yok sayan bu cinsiyetsizleştirme politikaları, alenen insana ve aile kurumuna saldırı niteliği taşımaktadır.." dedi.

- Komisyon toplantısı boyunca, LGBTİ+'ları damgalayan, nefret söylemi üreten vekillerden Adalet Kalkınma Partisi Konya Milletvekili Leyla Şahin Usta, tercihlere saygılarının sonsuz olduğunu söylemeyi ihmal etmiyor: "...Kesinlikle burada

hangi cinsten olursa olsun kimseye, hayvana da şiddet uygulanmaması için elimizden gelen çabayı gösteriyoruz ama şunu unutmayalım... ”

24 Ocak 2023 tarihli anayasa toplantı tutanaklarında ise;

10 defa LGBT, 5 defa eşcinsel, 2 defa gey, 1 defa lezbiyen, 4 defa biseksüel, 7 defa transeksüel, 4 defa interseks, 1 kez hermafrodit, 1 kez sapıklık, 4 kez sapkınlık, transların beden uyum sürecini olumsuz ifadelerle yanlış bilgilerle vurgulayan 7 kez cinsiyet, cinsel kimlik bunalımı, cinsel kimlik arayışı, cinsel tercih, cinsel gelişimini tamamlamamış gibi ifadelerle eşcinsellerin ve transların patolojikleştirildiği ve kriminalize edildiği, LGBT lobileri, sapkın akım ve lobiler denerek LGBTİ+ örgütlenmelerinin kriminalize edildiği söylemleri görüyoruz.

- CHP Aydın Milletvekili Bülent Tezcan, 19 Ocak'ta Anayasa Komisyon Toplantısında sözlerini tekrarlayarak, ayrımcılığa devam etti. LGBTİ+'lar için evlilik eşitliğini tehdit olarak nitelendirdi ve çocuk tacizi ile LGBTİ+'ların evlilik eşitliğini birleştirdi: "...Bu konuda Sayın Adalet Bakanına sordum geldiğinde görüşmek için bize, ilk geldikleri zaman heyet hâlinde, ben de vardım: "Ya, Sayın Bakan, bizim bilmediğimiz, buna ilişkin talepler mi var? Bunları bir paylaşın, hakikaten tehdidin boyutunu görelim..."

- AKP İstanbul Milletvekili Eyüp Özsoy muhafazakar devrimci olarak tanımlayarak, LGBTİ+ oluşumları toplumun ahlaki yapısını bozduğunu söyledi: "Türk aile yapısı bir erkek ve bir kadından ve bu aile birliğiyle oluşan çocuklardan meydana gelir, aksini iddia etmek bu ülkenin milli ve manevi değerlerine ne kadar uzak olunduğunun göstergesidir. Bu yapıyı bozmaya, tahrip etmeye kimsenin gücü yetmeyecektir. Şu iyi bilinsin ki bizler muhafazakâr devrimciler olarak aile yapımızın bozulmasına asla müsaade etmeyeceğiz..."

- MHP İstanbul Milletvekili Fethi Yıldız, televizyon ekranında evlilik eşitliğinin konuşulmasına tahammül edemediğini ifade etti.

F.Yıldız: "Perşembe gecesi biz burada bu konuları tartışırken yani ismini vermemde de hiç şey yok, Halk TV, 'İçeriden gelen bir şeyle...' diyor yani dışarıya herhâlde bir arkadaş haber göndermiş, bir avukat arkadaş bilgiyi de yarım almış yani tam da doğru değil söyledikleri, söylediği aynen şu: 'Ya, Türkiye'de bu LGBT evliliklerine, efendim, bu tip serbest hayata, birlikteliklere marjinal bir grup karşı, bunlar da küçük bir grup, bunlar kendi aralarında istedikleri gibi tartışınlar' diyor ve o televizyonlarda -daha sonra bana bandı gönderildiği için baktım- aklı başında bir insan da bir sürü insan da 'Ya, hanımefendi, ne diyorsun sen? Erkeğin erkekle evlenmesi, kadının kadınlıkla evlenmesi. Ya, biz Lût Kavmi miyiz?' diye bir itiraz göremedik."

- Hukukçu Kadınlar Derneği Başkanı Figen Şaştım, baskının LGBTİ+'lara değil görünürlüklerine olduğunu söylüyor. F.Şaştım: "...41'inci madde konusunda da tüm dünyada insanlık adına, ailenin temellerinin dinamitlendiği, aile müessesesinin zarar gördüğü dikkate alındığında, LGBTQ hareketinin bu konuda örgütlenerek Türkiye'de de bilinçli anlamda eşcinselliğin

yalnızca kişiye özel bir mahremiyet alanı olmaktan çıkarılıp, bunun propaganda aracına dönüştürüldüğü ve eşcinsel evliliklerin teşvik edilip kadın-erkek değil, kadın ile kadın, erkek ile erkeğin teşvik edildiği evlilik düşünülendiğinde ailenin korunması açısından da 41'inci maddedeki düzenlemenin de mutlaka yapılması gerektiğini düşünüyorum...”

- Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Prof.Dr. Zeki Bayraktar, interseksleri hasta olarak tanımlayarak, ürolojinin alanı olduğunu, psikiyatristlerin interseksleri görmediğini söylüyor. Prof.Dr. Zeki Bayraktar, eşcinselleri ve transları kriminalize ederek, LGBTİ+ olmanın cinsel yolla aktarılan hastalıkları, madde bağımlılığını ve intihara eğilimli olmayı beraberinde getirdiğini ve çocukların bu durumdan korunması gerektiğini söylüyor: “...Eşcinsellik ve transseksüellik, adına ister 'hastalık' deyin, ister 'tercih' deyin, ister 'yönelim' deyin, ister 'normatif bir davranış' deyin, ne dersiniz deyin, öyle bir şeydir ki; bireyin yaşam süresini on altı yıl ile yirmi yedi yıl arasında kısaltan, yani ömrü ortalama yirmi beş yıl kısaltan bir durumdur. Niye bu böyle? Çünkü eşcinseller, eşcinselliğe özgü davranışlar nedeniyle multipartnerli bir yaşam sürerler, yani çok fazla partnerli bir yaşamları olur; 100'lü, 200'lü, 300'lü, 500'lü ve bu yaşamın getirdiği zührevi hastalıklar, riskler nedeniyle başta HIV olmak üzere bütün cinsel temasla gelen hastalıklara çok yüksek oranda yakalanırlar ve bu nedenle de, başta kaposi sarkomu, lenfoma, anal, genital kanserler olmak üzere; kanserler ve enfeksiyonlar çok sık görülür ve bunlardan dolayı bağışıklık sistemi baskılanır ve ortalama yirmi-yirmi beş yıl ömrü kısalır bu bireylerin. Ayrıca, yaşadığı sürede de yüksek oranda psikolojik sorunlar yaşar yani madde bağımlılığı, anksiyete, depresyon, intihara eğilim ve bizatihi intihar eğilimleri 7 kat ile 16 kat arasında fazla görülür bu bireylerde. Dolayısıyla, sanıyorum hepimiz çocuklarımızın, torunlarımızın böyle bir durumla karşılaşmasını arzu etmeyiz...”

- CHP Ankara Milletvekili Murat Emir, tartışmaların cehalet dolu olduğunu söyleyerek, meclis bunlara mahkum mu diye sordu.

M. Emir: “.. şimdi, ben geçen haftaki oturumda bir talepte bulunmuştum, bakın “sapkınlık” “sapıklık” falan deniyor, hiç olmazsa Türk Psikiyatri Derneğinin bir temsilcisini çağırın demiştim. Bilim insanı gelsin, birkaç kişi gelsin, Türk Tabipleri Birliğinden de gelsin ve bu konuda bizi aydınlatsınlar. Ben burada derin bir cehalet görüyorum. Kendi pozisyonumu ifade edeyim önce yanlış anlamalara izin verilmemesi için. Türkiye’de, bu ülkede, bu toplumda çocuklarımızı, ergenlerimizi korumak birincil görevimizdir ve bunun için millî eğitimden tutun birçok alanda yapılması gereken birçok şey olduğuna inanıyorum, bu alanın başıboş bırakılmaması gerektiğine inanıyorum..”

- MHP Fethi Yıldız; 41. maddede yapılacak değişikliğin hayati olduğunu, sapkın akımlara karşı aileyi koruduğunu savunarak; “...Yani sokağa gönderdiğimiz çocuğumuzu 'sokakta oynasın' dediğimiz, akşam ezanıyla beraber eve çağırdığımız çocuğu sokakta nasıl tehlikeler beklemektedir?...” dedi.

- Kamu Baş Denetçisi Şeref Malkoç, Avrupa Birliği ile yaptıkları ortak projelerde, LGBTİ+ haklarının üzerinde durulmasından rahatsız olduğunu dile getirip, hak arayışlarını proje olarak nitelendirdi.

Ş. Malkoç: “...Türkiye'nin Avrupa Birliği ilerleme raporunu yazan komisyonun başkanı ve üyeleriyle görüştük; istisnasız,

tümünde hak ve özgürlükleri sayarken LGBT konusunda ısrarla durdular ve bu konuda da bunu bir proje olarak -biz de bir hak arama kurumu olduğumuz için- ısrarla vurguladılar. Yine bize gelen şikâyetler kapsamında veyahut da görüştüğümüz anlamda, Zeki Hoca ifade etti, bu olay bir tsunami gibi geliyor..”

- Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu Başkanı Hasan Tahsin Fendoğlu, üniversitelerde LGBTİ+ propagandası yapılması için cinsiyet eşitliği çalışmalarının yapıldığını söyleyerek, üniversiteleri ve dernekleri suçladı: “Üniversitede hâlen ders veren bir hoca olarak, anayasa hukuku hocası olarak bunu çok yakından görüyoruz. Bir de üniversitede yapılan seminerler, konferanslar, bunlar da bu konuda çok etkin ve cinsiyet eşitliğinin altına sığınarak birtakım propagandaların yapıldığını görüyoruz. Ayrıca, diziler, Netflix'teki diziler veya sosyal medyadaki, YouTube'daki medyaya veya filmlere bakıldığında -epey bir zamandır, bu yeni bir şey değil- bu konuda çok nahoş olan olayların olduğunu görüyoruz, RTÜK'ün ihlal kararlarına baktığımızda da bunları görüyoruz. Bazı sivil toplum kuruluşlarımızda da yine bu tür kuruluşların teşkilatlandırıldığını görüyoruz. Bu nedenle, 41'inci maddede yapılması istenilen değişikliğin, ihtiyacın üzerinde zaruret olduğunu söylememiz gerekiyor, büyük fayda olduğunu söylememiz gerekiyor..”

SONUÇ

Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı her türlü ayrımcılık, nefret söylemi ve nefret suçları; Yogyakarta İlkeleri, AGİT, AİHM kararları, İstanbul Sözleşmesi ve CEDAW gibi uluslararası sözleşme ve kuruluşlarca ele alınmış olsa da; bu suçların işlenmesinde özellikle Türkiye’de bir yaptırım teşkil etmediğinden kimlik ve yönelim temelli nefret suçlarının işlenmesinde caydırıcı bir zemin oluşmuyor. Siyasi aktörlerin ürettiği bu söylemlerin medyada yer alması ve yeniden üretilmeye devam etmesiyle ilerleyen süreç LGBTİ+’ların her alanda yaşam alanlarının kısıtlanmasına yol açıyor. Bu nedenle anayasa değişikliği teklifi ile ilgili haberlerin analizinin; bu uluslararası sözleşmeler ve kuruluşlar bağlamında yapılması elzem bir konuya dair farkındalık oluşturmak ve talepleri ilgili kurum/kuruluşlara iletme ve politikaların yeniden gözden geçirilmesine vesile olmak açısından önemlidir.

Anayasa Komisyon tutanakları incelendiğinde, komisyonda yer alan siyasi parti temsilcilerinin tutanağa yansıyan ifadelerinde, Türkiye yasal mevzuatında nefret söylemiyle ilgili düzenleme olsa dahi bunun içselleştirilmeyeceği görülmektedir. Milletvekillerinin gerek mecliste gerek basında yer alan ifadeleri, Türkiye’de nefret söylemleriyle mücadele etmeyi zorlaştırdığı ve söylemlerinin halkı kutuplaştırıcı ve şiddete zemin hazırlayıcı olduğunu fark etmeleri gerekir. Dolayısıyla nefret söylemleriyle mücadelenin samimi yapılabilmesi için insan haklarının içselleştirilmesi bir zorunluluktur.

Medya, toplumu bilgilendirmenin yanı sıra toplumsal değerleri şekillendirmede de önemli bir rol oynamaktadır. Dolayısıyla, medyanın LGBTİ+ haklarını ve eşitliği destekleyen, ayrımcılığı reddeden ve hoşgörüyü teşvik eden bir yaklaşım benimsemesi büyük önem taşımaktadır.

Kendilerine oy veren kitlelerin, onların söylemleriyle hareket ettikleri ve bunun sonucunda nefret suçlarının artacağı gözden kaçırılmamalıdır. Türkiye’deki siyasi figürler, meşruluklarını kitlelerinden kazanırken, nefret politikalarının yıkıcı sonuçlarını görmezden gelmeleri, toplumsal krizlere sebep olacağı ortadadır. Ayrıca siyasi figürlerin bilimsellikten uzak tartışmalara, bir ülkenin en önemli basılı metinlerinden, toplumsal sözleşme olan anayasa çalışmalarında değiniyor olmaları Türkiye’nin insan hakları karnesini olumsuz etkiler. LGBTİ+’lar, insan haklarına saygı duyulması gereken bir toplumun ayrılmaz bir parçasıdır. Medyanın, LGBTİ+’ların yaşamlarını, deneyimlerini ve haklarını anlamaya yönelik empatik bir yaklaşım sergilemesi, toplumda eşitlik ve kabul görmesine yardımcı olabilir. Ayrıca, pozitif örnekler sunarak LGBTİ+’ların görünürlüğünü artırması ve toplumdaki heteronormatif düşünceleri sorgulayan bir perspektif sunması önemlidir.

Yasama yetkisi bulunan TBMM'nin toplumsal uzlaşa metni olan ve Türkiye Cumhuriyeti'nin yasalarının bel kemiğini oluşturan Anayasa'da LGBTİ+'ları patolojikleştiren ve zaman zaman kriminalize eden komisyon görüşmeleri, toplumdaki homo-bi-transfobinin derinleşmesine katkı sunmaktadır. Devletin temel ödevi olan tüm yurttaşlarına eşit mesafede durma ilkesini zedelemekte ve LGBTİ+lar açısından özne ayrımcı tutumları hukuki yolla sağlatmaya çalışmaktadır. Reel yaşamda kamu kurum ve kuruluşlarının sunduğu hizmetlerden, adalete erişimden ve haklardan uygulamalar yoluyla mahrum bırakılan bir grup olan LGBTİ+lar böylesi bir anayasa değişikliği ile eşit yurttaş olmaktan tamamen soyutlanacaklardır. Bu da yoksullaşma, nefret söylemi ve nefret suçlarının artmasına sebep olabilecektir. Cezasızlık politikasının bir devlet yöntemi olarak anayasal güvenceyle sağlanmasına yarayacaktır.

Sonuç olarak, medyanın sorumluluğu, çeşitliliği kucaklayan, ayrımcılığa ve hoşgörüsüzlüğe meydan okuyan bir ortam oluşturmak ve toplumda farkındalık yaratmaktır. Medya, toplumu şekillendiren bir güç olduğundan, LGBTİ+'ların haklarına ve insanlık onuruna saygı gösteren bir dil ve içerik kullanması, daha kapsayıcı ve adil bir toplumun oluşmasına katkıda bulunacaktır.

www.pembehayat.org
medya@pembehayat.org

